

ANUARI D'EMPREDORIA, ECONOMIA I INNOVACIÓ SOCIAL 2023

CENTRE D'ESTUDIS I DE RECERCA EN EMPREDORIA I INNOVACIÓ SOCIAL (CREIS)

UAB

Universitat Autònoma de Barcelona

Ajuntament de
Mollet del Vallès

El Vallès Oriental
Consell Comarcal

CONSELL COMARCAL
DEL VALLÈS OCCIDENTAL

Diputació
Barcelona

Àrea de Desenvolupament
Econòmic, Turisme i Comerç

L'Anuari d'Emprenedoria, Economia i Innovació Social és una col·lecció d'accés obert promoguda i coordinada pel Centre d'Estudis i de Recerca en Emprenedoria i Innovació Social (CREIS), un centre de recerca interdisciplinària per a l'estudi del fenomen de l'emprenedoria i la innovació social, dels factors que el determinen i de l'impacte que els projectes socials susciten sobre l'economia en general i sobre les persones en particular. La col·lecció es planteja l'objectiu de tractar els diferents temes d'interès social des d'un doble vessant. Primer, des d'un punt de vista proper, vinculat al territori, i amb voluntat d'influir en la definició de les polítiques públiques. I segon, proporcionant la mirada àmplia i rigorosa amb què els experts, acadèmics i no acadèmics, poden analitzar aquests problemes, ajudar a comprendre'n l'origen, i indicar com cal gestionar-los i resoldre'ls de la millor manera possible.

El Anuario de Emprendimiento, Economía e Innovación Social es una colección de acceso abierto promovida y coordinada por el Centro de Estudios y de Investigación en Emprendimiento e Innovación Social (CREIS), un centro de investigación interdisciplinaria para el estudio del fenómeno del emprendimiento y la innovación social, de los factores que lo determinan y del impacto que suscitan los proyectos sociales sobre la economía en general y sobre las personas en particular. La colección se plantea el objetivo de tratar los diferentes temas de interés social desde una doble vertiente. Primero, desde un punto de vista cercano, vinculado al territorio, y con voluntad de influir en la definición de las políticas públicas. Y segundo, aportando la mirada amplia y rigurosa con que los expertos, académicos y no académicos, pueden analizar estos problemas, ayudar a comprender su origen, e indicar cómo hay que gestionarlos y resolverlos de la mejor manera posible.

The Yearbook in Entrepreneurship, Economy and Social Innovation is an open access collection promoted and coordinated by the Center for Studies and Research in Entrepreneurship and Social Innovation (CREIS), an interdisciplinary research center for the study of the phenomenon of entrepreneurship and social innovation, its causal factors, and the impact that social projects have on the economy in general, and people in particular. The collection sets itself the objective of dealing with the different topics of social interest from a double perspective. In the first place, from a close point of view, connected to the territory, and with the will to influence the definition of public policies. Second, providing the broad and rigorous view with which experts, academic and non-academic, can analyze these problems, help to understand their roots, and advise on how they must be managed and solved in the best possible way.

L'Annuaire en Entrepreneuriat, Économie et Innovation Sociale est une collection en libre accès promue et coordonnée par le Centre d'Études et de Recherche en Entrepreneuriat et Innovation Sociale (CREIS), un centre de recherche interdisciplinaire pour l'étude du phénomène de l'entrepreneuriat et l'innovation sociale, des facteurs qui la déterminent et de l'impact que les projets sociaux suscitent sur l'économie en général, ainsi que sur les personnes en particulier. La collection s'est fixé l'objectif de traiter les différents sujets d'intérêt social à partir d'une double perspective. Tout d'abord, d'un point de vue proche, associé au territoire, et avec la volonté d'exercer une influence sur la définition des politiques publiques. Ensuite, en apportant la vision élargie et rigoureuse avec laquelle les experts, universitaires ou non universitaires, peuvent analyser ces problèmes et faciliter la compréhension de leur origine, et indiquer comment il faut les gérer et les résoudre le mieux possible.

Editors / Editores / Editors / Éditeurs:

Marta-Patricia Aparicio y Montesinos, CREIS-UAB
Hector Sala Lorda, CREIS-UAB

Disseny i maquetació:

Servei de Publicacions de la UAB

Edició:

Universitat Autònoma de Barcelona
Servei de Publicacions
Edifici A. 08193 Bellaterra (Cerdanyola del Vallès). Spain
sp@uab.cat
<https://publicacions.uab.cat>

ISBN (paper): 978-84-19333-79-7
ISBN (digital): 978-84-19333-80-3

Dipòsit legal: B-16114-2023

ANUARI D'EMPREDORIA, ECONOMIA I INNOVACIÓ SOCIAL està subjecte a una llicència d'ús Creative Commons:

Reconeixement – No comercial – Sense obra derivada (by-nc-nd): no es permet un ús comercial de l'obra original ni la generació d'obres derivades.

Índex

Presentació	5
-------------------	---

EXPERIÈNCIES TERRITORIALS

1. L'economia social i solidària al Vallès occidental i al Vallès oriental	11
Observatori del Vallès Occidental – Consell Comarcal del Vallès Occidental	
Observatori - Centre d'estudis del Vallès Oriental – Consell Comarcal del Vallès Oriental	
2. L'economia social, solidària, verda i circular	39
Consell Comarcal del Vallès Occidental – Ajuntament de Sant Cugat del Vallès	
Consell Comarcal del Vallès Oriental	
3. Víctimas emprendedoras en el sur del Tolima (Colombia): la paz como factor principal de innovación social	53
Santiago Giraldo-Luque, <i>Departament de Periodisme i de Ciències de la Comunicació i CREIS – UAB</i>	
Cristina Fernández-Rovira, <i>UVic-UCC</i>	
Tomás Durán-Becerra, <i>PCIS UNIMINUTO</i>	

MONOGRAFIES

4. Emprenedoria, innovació i economia social: Proposta d'un marc conceptual	75
Marta-Patricia Aparicio, <i>CREIS – UAB</i>	
David Urbano, <i>Departament d'Empresa i CREIS – UAB</i>	
5. Evolució de la creació de cooperatives a les sèries llargues de l'economia catalana ...	101
Ramon Arbós, <i>Diputació de Barcelona</i>	
Jordi Boixader, <i>Diputació de Barcelona</i>	
6. Economia circular i cooperativisme	119
Elena Bernet i Martí, <i>tècnica de projectes de Coopcat</i>	
Lorena Torró i Garrido, <i>directora de Coopcat</i>	
7. L'interès per l'economia circular a Catalunya... a vista d'ocell	141
Albert Roca-Llavadot, <i>UAB</i>	
Hector Sala, <i>Departament d'Economia Aplicada i CREIS – UAB</i>	

4. Emprenedoria, innovació i economia social: proposta d'un marc conceptual*

Autoria | Marta-Patricia Aparicio, CREIS – UAB

| David Urbano, Departament d'Empresa i CREIS – UAB

Resum

L'objectiu principal del present capítol és plantejar un marc conceptual d'emprenedoria, innovació i economia social, així com identificar una sèrie d'indicadors de composició o teixit, d'activitat i d'impacte social en l'àmbit de Catalunya. Sobre la base d'una revisió sistemàtica de literatura des de l'enfocament de la teoria institucional, el marc conceptual incorpora les definicions d'emprenedoria social, d'innovació social i d'economia social, així com les variables més rellevants relatives a aquests fenòmens i les seves interrelacions i interdependències. L'anàlisi de la literatura existent mostra, d'una banda, la dificultat de consensuar una definició per a cadascun dels fenòmens analitzats, i de l'altra, la falta de treballs que estudiïn en profunditat les tres dimensions de forma integrada i consistent. Si bé el desenvolupament

d'un marc conceptual d'aquestes característiques és en principi un repte molt ambiciós, aquest document és pioner a mostrar els vasos comunicants entre emprenedoria, innovació i economia social, així com el potencial de la interrelació d'aquests conceptes. Alhora, cal tenir en compte limitacions com la dificultat de trobar l'equilibri entre el que es vol mesurar i el que es pot mesurar amb les fonts d'informació disponibles o els diferents contextos (econòmics, sociopolítics, culturals, etc.) i àmbits d'actuació (local, comarcal i de Catalunya), que forçosament donarien lloc a variacions importants en el disseny d'aquest marc conceptual. En aquest sentit, futures actualitzacions del present document seran necessàries per tal de mantenir la seva vigència i legitimitat, així com anar cobrint possibles limitacions.

* **Agraïments:** L'elaboració d'aquest capítol no hauria estat possible sense el suport de l'Ajuntament de Mollet del Vallès, l'Ajuntament de Sant Cugat del Vallès, el Consell Comarcal del Vallès Occidental, el Consell Comarcal del Vallès Oriental, la Diputació de Barcelona i els Observatoris del Vallès Oriental i Occidental. Volem agrair especialment les aportacions d'Albert del Amor, de l'Ajuntament de Mollet del Vallès, Esther Samon i Marc Cambra, de l'Ajuntament de Sant Cugat del Vallès, Teresa Zamora i Joan Ramon Ostos, del Consell Comarcal del Vallès Occidental, Carme Rodríguez, del Consell Comarcal del Vallès Oriental, Jordi Boixader i David Sánchez, de la Diputació de Barcelona, Núria Maynou, de l'Observatori – Centre d'Estudis del Vallès Oriental, i Enrique Ortega, de l'Observatori – Centre d'Estudis del Vallès Occidental. També volem agrair al Centre de Recerca en Emprenedoria i Innovació Social (CREIS) el seu suport durant el procés d'elaboració del capítol, especialment a Santi Giraldo, Maria Noguera, Hector Sala, Andreu Turró, Hugo Valenzuela i Jordi Verdú. Finalment, David Urbano agraeix el suport financer dels projectes PID2022-141777NB-I00 (Ministeri de Ciència i Innovació) i 2021 SGR 00719 (Departament de Recerca i Universitats de la Generalitat de Catalunya), i d'ICREA sota el programa ICREA Acadèmia.

1. Introducció

L'objectiu principal d'aquest capítol és plantejar un marc conceptual d'emprenedoria, innovació i economia social, així com identificar una sèrie d'indicadors en aquesta temàtica.²⁶

El marc conceptual incorporarà les definicions d'emprenedoria social, d'innovació social i d'economia social, així com les variables més rellevants relatives a aquests fenòmens i les seves interrelacions i interdependències. Un cop delimitat l'abast d'aquest marc conceptual es proposen indicadors de composició o teixit, d'activitat i d'impacte social. Val a dir que, de marcs conceptuals, n'hi pot haver una varietat i diversitat important, depenent de les diferents aproximacions teòriques considerades. En aquest sentit, el marc conceptual presentat en aquest capítol es basa en una revisió sistemàtica de literatura sobre els temes analitzats i l'enfocament de la teoria institucional com a principal referent teòric.

Els indicadors d'activitat d'emprenedoria i innovació social són clau per mesurar quina és la capacitat de les economies de ge-

nerar capital social. Alhora, la monitorització de l'economia social i dels seus agents i components és necessària per entendre la seva activitat i l'impacte social generats. Aquest seguiment també és vital per poder avaluar l'eficiència i l'eficàcia d'intervencions públiques per dinamitzar l'emprenedoria i la innovació social, així com per poder valorar l'estat de desenvolupament de l'economia social en els diferents territoris. Finalment, aquestes mesures també esdevenen importants per atreure nous actors a l'ecosistema de l'economia social (per exemple, el suport financer privat, persones emprenedores i ens socials, voluntariat, etc.) en l'àmbit local, comarcal i de Catalunya.

Després d'aquesta breu introducció, l'estructura del capítol és la següent. En l'apartat 2 es contextualitza l'àmbit de l'emprenedoria, la innovació i l'economia social. En l'apartat 3 es desenvolupa pròpiament el marc conceptual i es presenten els indicadors més rellevants en l'àmbit de Catalunya. Finalment, el darrer apartat tanca el treball amb les conclusions més rellevants.

2. Una mica de context

L'emprenedoria i la innovació social són dos fenòmens que es desenvolupen generalment en el context de l'anomenat tercer sector o economia social com a resposta a necessitats socials que no han estat pròpiament satisfetes per ens

públics o privats (Austin *et al.* 2006, p. 2; Urbano *et al.* 2010). Tot i que ens podem remuntar més d'un segle enrere per observar les primeres evidències d'emprenedoria social (Dart, 2004), les contribucions acadèmiques més re-

²⁶ El capítol es desenvolupa en el context de la Càtedra en Emprenedoria i Innovació Social, adscrita al Centre d'Estudis i Recerca en Emprenedoria i Innovació Social (CREIS) (<https://espainnova.uab.cat/creis>) de la UAB. Una de les finalitats principals de la Càtedra és contribuir a l'àmbit de l'emprenedoria, la innovació i l'economia social, també des de la perspectiva teòrica. En aquest sentit, a part del marc conceptual plantejat en aquest capítol, un grup de treball de la Comissió Mixta de la Càtedra està desenvolupant, en col·laboració amb el CREIS, un visor digital integrat d'indicadors d'emprenedoria, innovació i economia social a Catalunya. Aquesta eina visual es basa en dades recollides pels observatoris del Vallès Occidental i Oriental, la Diputació de Barcelona i altres agents representatius de l'economia social i solidària (com, per exemple: Xarxa d'Economia Solidària [XES], Xarxa d'Observatoris del Desenvolupament Econòmic Local [XODEL], Acció, etc.) i va incorporant de forma progressiva els indicadors d'EEIS en l'àmbit local, comarcal i de Catalunya.

llevants s'han produït en les darreres dècades (Phillips *et al.*, 2015). De la mateixa manera, l'economia social com a disciplina comença a prendre força sobretot a partir de la crisi econòmica de 2008 promoguda per iniciatives públiques i privades (Fuentes i Valenzuela-García, 2019) que veuen el potencial d'aquest model econòmic alternatiu per fer front als reptes que segurament ja no podrà assolir la suposada fallida economia del benestar (Pérez de Mendiguren *et al.*, 2009; Austin *et al.*, 2006). Per exemple, la importància i el paper de les empreses de l'economia social i solidària²⁷ (ESS) s'ha posat en relleu amb la crisi de la COVID-19 per fer front a situacions tan desfavorables com una pandèmia amb el desplegament dels seus actors per a la producció i proveïment de material sanitari, assistència a segments de la societat més necessitats i classes virtuals, entre d'altres.

La majoria d'entitats/organitzacions de l'ESS tenen una dimensió empresarial important i contribueixen a la generació de creixement econòmic i generació de llocs de treball sostenibles (CE, 2021). Per exemple, l'ESS suposà més del 2,8 % del PIB català el 2013 i un 7 % del PIB de la ciutat de Barcelona el 2015 (Fernández i Miró, 2016); va aplegar 4.442 iniciatives socioeconòmiques a la Ciutat Comtal el 2018 i va contractar prop de 53.000 persones abans de la crisi pandèmica (Ajuntament de Barcelona, 2022).

La definició clàssica d'economia social inclou quatre tipus d'entitats proveïdores de béns i serveis a la societat en general: cooperatives, mútues, associacions i fundacions (CE, 2021). De tota manera, val a dir que les entitats que componen l'economia social han evolucionat en el temps vers estructures organitzatives que van més enllà del sector sense afany de lucre, com ara el model d'afany de lucre, el públic o l'híbrid. Cal destacar en aquest sentit els models híbrids on conflueixen característiques dels sectors esmentats (afany de lucre, públic i privat) i que donen lloc a una varietat d'estructures empresarials i formes legals

que combinen objectius econòmics i socials, de manera explícita o implícita, traspasant els límits d'aquestes fronteres sectorials (Neck *et al.*, 2009). Alhora, el fet que aquestes organitzacions puguin tenir diferents formes legals en dificulta el seguiment.

Així doncs, avui dia també formen part de l'economia social les empreses socials, seguint els mateixos principis de les entitats esmentades, en major o menor grau, i adoptant diferents formes legals. En principi, la futura llei d'ESS a Catalunya preveu la creació d'un procés de reconeixement i acreditació com a ESS que donarà lloc a un registre d'ESS que facilitarà la visibilitat d'aquestes entitats (Generalitat de Catalunya, 2020). Quant a regulacions, Espanya va ser el primer país de la Unió Europea que va adaptar una llei nacional de l'economia social l'any 2011, seguit d'una estratègia nacional (2015) que es va actualitzar l'any 2017 (OCDE, 2020). La llei de 2011 va establir un marc legal general específic per a les organitzacions socials que els va donar visibilitat i en va promoure el reconeixement legal, a més de formar part de l'agenda de govern (OCDE, 2020). L'abril de 2023, el Consell de Ministres va signar l'avantprojecte de Llei integral de l'economia social, juntament amb l'Estratègia espanyola de l'economia social 2023-2027. L'objectiu d'aquesta nova normativa és dotar de dinamisme, visibilitat i consolidació el model productiu de l'economia social (Suport Tercer Sector Econòmic, 2023). A Catalunya, l'aprovació de la memòria preliminar de l'Avantprojecte de llei d'economia social i solidària (2021), que actualment es troba en la fase d'audiència i informació pública, suposa un pas ferm en aquesta línia per donar resposta als reptes de l'economia social i solidària amb un marc jurídic de l'ESS i mesures de foment, promoció i reconeixement d'aquest fenomen econòmic i social. En l'àmbit local, cal destacar que els models de negoci d'economia social aporten valor a les economies locals i a les seves societats en pro-

²⁷ Tal com es comenta més endavant, economia social i economia solidària s'utilitzaran indistintament al llarg d'aquest document.

more la inclusió, la resiliència i la sostenibilitat (CE, 2021).

L'ecosistema emprenedor social de Catalunya aplega prop de tres-centes empreses socials, la majoria de les quals tenen més de deu anys de vida i són proveïdores de serveis (70 %) (Acció, 2018).

El 56 % d'aquestes empreses ingressa menys de 500.000 € l'any i es tracta d'un sector predominantment femení (68,9 %) (Acció, 2018). Alguns exemples il·lustratius d'empreses socials catalanes són la Fundació Formació i Treball, L'Olivera, Dona Kolors o La Fageda, entre d'altres (Acció, 2018). Només un 12,5 % d'empreses socials són de nova creació, fet que suggereix la necessitat de reforçar l'ecosistema emprenedor social amb agents i eines que promoguin el naixement d'aquestes empreses i donin suport a la seva activitat i creixement. En aquest sentit, cal destacar organitzacions com Ship2B o Tàndem Social, que amb els seus programes d'acompanyament, acceleració i eines de finançament per a empreses emergents (*start-ups*) innovadores, fomenten l'emprenedoria social i la dinamització d'aquest ecosistema. Les empreses emergents i les empreses emergents en expansió (*scale-ups*) no explícitament socials, també podrien considerar-se part de l'ecosistema emprenedor social a Catalunya tenint en compte que la seva activitat econòmica pot tenir impacte social (Neck *et al.*, 2009; Ferri i Urbano, 2017), sigui de forma directa o indirecta. Un exemple de resultats socials directes serien les noves empreses innovadores que operen en els sectors emergents de les tecnologies energètiques verdes, les tecnologies de la salut, la mobilitat sostenible, etc. (Startup Hub Catalonia, 2022). Els resultats socials indirectes d'altres *start-ups* i *scale-ups* a Catalunya es materialit-

zen amb la generació de llocs de treball i creixement econòmic generat, la qual cosa augmenta la riquesa de les economies, el progrés i el benestar social (Shane i Venkataraman, 2000). Per exemple, el directori Startup Hub Barcelona & Catalunya, el més representatiu a Catalunya, va identificar un total de 2.022 *start-ups* i *scale-ups* a Catalunya el 2022 (Acció, 2023), que van donar ocupació a més de 19.000 persones i van generar una facturació de 1.700 milions d'euros. El 58,8 % de les *start-ups* s'ha creat en els darrers cinc anys i van captar un volum d'inversió de 1.653 milions d'euros el 2022, una fita històrica en comparació amb els anys anteriors. Alhora, el 70 % d'aquestes empreses va facturar menys de 500.000 euros el 2022 (Acció, 2023) en deu sectors diferents liderats per AI & Big Data (33,2 %), Cloud & Edge Computing (11,5 %), IoT & Sensors (8,1 %) o Automation (7,5 %), entre d'altres. És important destacar que, d'una mostra de 452 empreses, el 34 % d'aquestes *start-ups* afirmen dur a terme iniciatives per prioritzar la sostenibilitat a les seves empreses el 2022, fet que denota un aspecte híbrid pel que fa a la tipologia empresarial (Neck *et al.*, 2009), ja que combinen característiques d'una empresa tradicional amb actituds properes a les de l'empresa social. D'altra banda, la representació de la dona als equips fundadors (20 %) encara ha de recórrer un llarg camí per assolir les fites de les empreses explícitament socials. Adevinta, TappWater, Celestia Aerospace, SL, Glovo, Wallbox o Housify són alguns exemples de *start-ups*, *scale-ups* i unicorns rellevants al territori català (Acció, 2023), tot i que la majoria clarament no pertanyents a l'àmbit de l'emprenedoria, la innovació i l'economia social.

3. Marc conceptual d'emprenedoria, innovació i economia social

3.1. Emprenedoria social

Si bé moltes pràctiques d'emprenedoria social (ES) daten del segle XIX, el terme d'emprenedoria social no pren força a Europa fins a mitjans dels anys noranta (Defourny i Nyssens 2013) amb la formació de la xarxa de recerca europea EMES (1996), culminació del projecte de recerca de quinze països de la UE per estudiar i comparar «l'emergència de l'empresa social» als seus països (Defourny i Nyssens, 2013). L'ES descriu en essència el treball i l'estructura de comunitats, voluntariat i organitzacions públiques i privades que treballen per solucionar problemes socials (Urbano *et al.*, 2010; Phillips *et al.*, 2015).

Tot i que es podria dir que la recerca en emprenedoria social es troba en un estat madur, encara no existeix avui dia una definició consensuada del concepte. Malgrat això, sí que hi ha acord en les característiques clau sobre aquest fenomen (vegeu la taula 1): (i) orientació en la resolució de problemes socials, (ii) creació de valor social, i (iii) transformació social. L'ES té un enfocament clar en la solució a problemes socials encara no satisfets per altres ens públics o privats (Austin *et al.*, 2006, p. 2; Urbano *et al.*, 2010). D'altra banda, la prioritat d'aquest tipus d'emprenedoria és la promoció del valor social per sobre del benefici econòmic (Zahra *et al.*, 2009, Mair i Martí, 2006). Alhora, les empreses socials són catalitzadores de la transformació social, resultat de la seva capacitat emprenedora combinada amb l'ús d'innova-

ció social (Zahra *et al.*, 2009, Austin *et al.*, 2006, p. 2; Mair i Martí, 2006, p. 40) per abordar necessitats socials. Finalment, la literatura també relaciona l'ES amb l'emprenedoria sostenible²⁸ (Dean i McMullen, 2007; Maaßen, Rovira i Urbano, 2023; Muñoz i Cohen, 2018; Nicholls, 2008). De fet, Nicholls proposa l'ES com a part de l'emprenedoria sostenible i es refereix a l'ES com un terme paraigua utilitzat per un ampli ventall de pràctiques innovadores i internacionals en l'àmbit social i mediambiental. Així doncs, en aquest capítol utilitzarem la definició d'ES d'Austin *et al.* (2006): «Activitat innovadora creadora de valor social que es pot donar dins o entre entitats sense afany de lucre, negocis o sectors governamentals». Tal com ja s'ha comentat anteriorment, cal destacar en aquesta i altres definicions (Urbano *et al.*, 2010) que una empresa social pot tenir l'origen en diverses estructures o models organitzatius diferents: sense afany de lucre, amb afany de lucre, públic i híbrid.

En aquest sentit, quan parlem de model híbrid en l'ES ens referim al resultat de la fusió d'algunes de les característiques d'organitzacions sense afany de lucre, organitzacions públiques i aquelles pròpies de les organitzacions amb afany de lucre, la qual cosa dona lloc a un nou model organitzatiu que persegueix tant objectius socials com econòmics o, dit d'una altra manera, l'equilibri entre els objectius socials i econòmics (Gupta *et al.*, 2020; Neck *et al.*, 2009) i en diferents graus.

²⁸ Tot i que l'emprenedoria sostenible és un concepte estretament relacionat amb l'emprenedoria social, en el marc conceptual presentat en aquest capítol no es desenvoluparà en profunditat.

Autors/es	Definició d'emprenedoria social	Èmfasi
Urbano <i>et al.</i> (2010)	Les empreses socials fusionen la consecució de béns socials públics amb eines i tècniques alineades de mercat de les organitzacions amb afany de lucre.	Aspecte híbrid de l'ES
Zahra <i>et al.</i> (2009)	Activitats i processos duts a terme per descobrir, definir i explotar oportunitats de cara a propiciar el benestar social mitjançant la creació de noves empreses o gestionant organitzacions existents de manera innovadora.	Objectiu i component innovadors
Certo i Miller (2008)	Individus i entitats empresarials compromesos en activitats emprenedores específicament amb un objectiu social.	Actors i objectiu social
Mair i Martí (2006)	Procés que implica l'ús de la innovació i la combinació de recursos per perseguir oportunitats que catalitzen canvis socials i/o satisfan necessitats socials.	Procés i resultats
Mair i Martí (2006)	Procés que resulta de la interacció continuada entre emprenedors socials i el context en el qual es desenvolupen les seves activitats.	Relacions entre actors i el seu context
Austin <i>et al.</i> (2006)	Fenomen l'objectiu central del qual és el problema social que s'ha de satisfer. Activitat innovadora creadora de valor social que es pot donar dins o entre entitats sense afany de lucre, negocis o sectors governamentals.	Objectiu, aspecte innovador i actors

Taula 1. Definicions d'emprenedoria social (ES).
Elaboració pròpia.

3.2. Innovació social

La innovació social (IS) sorgeix com a disciplina específica d'interès a principis dels anys vuitanta del segle passat (Defourny i Nyssens, 2008, 2013; Bund *et al.*, 2015) i pren força als anys noranta de la mà de l'ES, que es considera el vehicle natural de la IS (Defourny i Nyssens, 2013).

El concepte d'innovació social, tal com passa amb el d'ES, no s'ha arribat a consensuar en una única definició (vegeu la taula 2), fet que fa difícil delimitar-ne el significat (Mulgan, 2012). The Young Foundation (2012) en el context del programa TEPSIE²⁹ finançat per la

Unió Europea proposa una definició que integra els elements comuns d'aquestes accepcions: «Innovació social es refereix a noves solucions (productes, serveis, models, mercats, processos, etc.) que de manera simultània aborden una necessitat social (de manera més eficient que les solucions existents) i donen lloc a noves o millors capacitats i relacions o a un millor ús dels actius i recursos. En altres paraules, la innovació social és positiva tant per a la societat en termes generals, com per millorar la capacitat de la societat per actuar». Aquesta és la definició d'innovació social que utilitzarem en aquest capítol.

²⁹ TEPSIE és l'acrònim de The Theoretical, Empirical and Policy Foundations for Building Social Innovation in Europe. El projecte TEPSIE és una col·laboració de recerca entre sis entitats europees dirigides per l'Institut Tecnològic Danès i The Young Foundation i es va executar entre 2012 i 2015.

Autors/es	Definició d'innovació social (IS)	Èmfasi
The Young Foundation (2012)	Innovacions socials són noves solucions (productes, serveis, models, mercats, processos, etc.) que de manera simultània aborden una necessitat social (de manera més eficient que les solucions existents) i donen lloc a noves o millors capacitats i relacions o a un millor ús dels actius i recursos. En altres paraules, les innovacions socials són bones alhora per a la societat i per millorar la capacitat de la societat per actuar.	Solució, capacitats i valor social
Bouchard (2012)	Intervenció iniciada per actors socials per respondre a una aspiració, assolir necessitats específiques, oferir una solució o aprofitar una oportunitat per a l'acció de cara a modificar relacions socials, transformar un marc d'acció o proposar noves orientacions culturals.	Acció social, aspecte transformador
Ziegler (2010)	Innovació social té a veure amb dur a terme una nova combinació de capacitats.	Capacitats
Phills, Deiglmeier i Miller (2008)	Una solució nova a un problema social que és més efectiva o eficient que solucions existents i per la qual el valor creat reverteix a la societat en general més que als individus privats.	Solució, valor social (la més citada)
Mulgan (2006)	Activitats innovadores i serveis motivats per l'objectiu de satisfer una necessitat social.	Procés i objectius socials

Taula 2. Definicions d'innovació social (IS).
Elaboració pròpia.

3.2.1. Elements distintius i dimensions de la IS

La IS no és un fenomen aïllat, sinó més aviat un procés interactiu conformat pel coneixement col·lectiu compartit entre una sèrie d'actors que influeixen en el desenvolupament en determinades àrees per satisfer una necessitat social o promoure desenvolupament social (Phillips *et al.*, 2015). Defourny i Nyssens (2013) estableixen tres trets característics en el fenomen de la IS: (i) La satisfacció de necessitats humanes, (ii) les relacions humanes entre diferents grups socials en particular i (iii) l'empoderament de les persones per satisfer les seves necessitats.

Pel que fa a les dimensions de l'IS, en l'àmbit local la IS se sosté en dos pilars estretament relacionats (Defourny i Nyssens, 2008 i 2013): la innovació organitzativa i la innovació en el sentit d'economia social. El primer pilar té a veure amb aspectes interns d'aquestes organitzacions (innovació en relacions socials, governança o empoderament). El segon pilar s'enfoca en la satisfacció de diverses necessitats socials com a resultat de les interaccions que

tenen els diferents actors que operen en els sistemes d'innovació social. Per tant, l'IS transcedeix l'empresa social o els seus processos vers els sistemes d'innovació social, i l'aprenentatge interactiu i col·lectiu generat al seu si esdevé un dels seus motors.

3.2.2. Vincle amb l'ES

La identificació d'una oportunitat que pot solucionar un problema social sembla el vincle natural entre l'emprenedoria i la innovació social (Phillips *et al.*, 2015), tal com ho evidencia l'enfocament de la recerca en aquests fenòmens vers la missió social i l'oportunitat (Phillips *et al.*, 2015). Per exemple, la missió d'Ashoka (1980) se centra en la recerca i el suport a emprenedors/es socials que «disposen de solucions innovadores a problemes socials i del potencial de canviar patrons en la societat». D'altra banda, el rol de la innovació ocupa un espai privilegiat a l'ES, entenent que els/les emprenedors/es socials actuen com a agents de canvi en involucrar-se en un procés de transformació continu que combina inno-

vació, adaptació i aprenentatge (Certo i Miller, 2008).

— 3.3. Economia social (ESS)

Els orígens de l'economia social a Catalunya daten del segle XIX amb l'aparició de les primeres cooperatives i associacions, però fins als anys setanta del segle passat el terme no va ressorgir a Europa com a conseqüència de la crisi econòmica i de la incapacitat dels països per fer front a les necessitats socials derivades de la davallada econòmica (Pérez de Mendiguren *et al.*, 2009). Actualment, l'economia social té un pes cada cop més important tant pel que fa a l'economia com pel que fa a la societat.

3.3.1. Concepte

Dash i Miller (2014 i 2010) defineixen l'economia social (ESS) com una estratègia econòmica alternativa capaç de desafiar el poder del capital com una forma de resistència política a la dominació neoliberal. En aquest sentit, l'ESS prioritza l'ús i la creació de valor social en un ampli ventall de temàtiques tals com l'educació, la salut, l'habitatge, la política, la cultura i l'esport, en contrast amb la lògica capitalista que dona prioritat al capital financer (Jessop *et al.*, 2013).

L'ESS, altrament anomenada tercer sector, integra dinàmiques emprenedores que contribueixen amb solucions innovadores a necessitats de la societat que no han estat sa-

tisfetes per empreses privades o ens públics (Defourny i Nyssens, 2013). També unifica diferents perspectives de l'economia alternativa, com ara l'economia solidària, centrada en el debat sobre la transformació social, la construcció de models alternatius d'economia o maneres de combatre la pobresa i l'exclusió social o de gènere, entre d'altres. Per tant, l'economia solidària es pot entendre com una part de l'economia social i, en aquest sentit, economia social i economia social i solidària són dos conceptes que descriuen un únic fenomen i que s'utilitzaran indistintament al llarg d'aquest document. L'ESS és, doncs, un fenomen complex i amb diferents dinàmiques: econòmiques, sociopolítiques, culturals i mediambientals, que constitueixen un projecte de vida (AESCAT, 2021). L'ESS tampoc no s'escapa de la manca de consens a l'hora d'emmarcar-se en una definició, tal com pot observar-se a la taula 3.

Així doncs, l'ESS es defineix des de dues perspectives: (i) com l'entorn en el qual tenen lloc una sèrie de dinàmiques (organitzatives, de recursos, polítiques, d'emprenedoria i innovació, de clima social, etc.) conduents a afavorir i promoure la transformació social i (ii) com l'agregació de les entitats que la componen (cooperatives, mutualitats, associacions, confraries, etc.) (Jessop *et al.*, 2013, Defourny i Nyssens, 2013). Tot i haver-hi divergències, la importància de les persones i els objectius centrats en les necessitats socials per sobre dels purament econòmics són els trets comuns més rellevants de la majoria de definicions.

Autors/es	Definició d'economia social	Èmfasi
Ajuntament de Barcelona (2018)	L'economia social i solidària és el conjunt d'iniciatives socioeconòmiques, formals o informals, individuals o col·lectives, que prioritzen la satisfacció de les necessitats de les persones per sobre del lucre. També es caracteritzen perquè són independents respecte dels poders públics, actuen orientades per valors com l'equitat, la solidaritat, la sostenibilitat, la participació, la inclusió i el compromís amb la comunitat, i també són promotores de canvi social.	Economia alternativa
Novillo (2015)	L'ESS posa al centre de l'economia el benestar de les persones i situa els recursos, la riquesa, la producció i el consum com a mers mitjans per aconseguir tal fita.	Economia alternativa
Diputació de Barcelona (2014)	S'anomena economia social el conjunt d'activitats econòmiques i empresarials que en l'àmbit privat porten a terme aquelles entitats que, d'acord amb els principis recollits a l'article 4, ³⁰ persegueixen o bé l'interès col·lectiu dels seus integrants, o bé l'interès general econòmic o social, o tots dos alhora, incloent-hi les iniciatives sociocomunitàries (grups de consum agroecològic, mercats d'intercanvi, bancs de temps, horts urbans i comunitaris, i també la gestió ciutadana i comunitària d'equipaments públics) i excloent-ne aquelles associacions o fundacions que no actuen en els sectors d'activitat propis del tercer sector social, agroecològic, cultural, de finances ètiques o sociocomunitàries.	Economia alternativa
Xarxa d'Economia Social de Catalunya (XES, 2014) Art.2 Proposta de llei d'economia social i solidària	Economia social i solidària és el conjunt d'iniciatives socioeconòmiques els membres de les quals, de forma associativa, cooperativa, col·lectiva o individual, creen, organitzen i desenvolupen democràticament i sense que necessàriament tinguin afany de lucre processos de producció, d'intercanvi, de gestió, de distribució d'excedent, de moneda, de consum i de finançament de béns i serveis per satisfer necessitats. Promouen relacions de solidaritat, cooperació, donació, reciprocitat i autogestió; defensen els béns comuns naturals i culturals i la transformació igualitària de l'economia i la societat amb la finalitat del bon viure i la sostenibilitat i la reproducció de la vida del conjunt de la població.	Economia alternativa
Dash (2014) i Miller (2010)	Estratègia econòmica alternativa capaç de desafiar el poder del capital com a forma de resistència política al domini neoliberal.	Economia alternativa
Coraggio, J. L. (2011)	Sistema de processos de producció, distribució i circulació que, mitjançant principis, institucions i pràctiques, en cada moment històric organitzen les comunitats i societats per obtenir les bases materials de resolució de necessitats i desitjos legítims de tots els seus membres, actuals i de generacions futures, de manera que permeten la reproducció i el desenvolupament de la vida sostenint els equilibris psíquics i interpersonals entre comunitats i la natura.	Economia alternativa
Consell Econòmic i Social Europeu (CESE) Chaves i Monzón (2006)	Entitats els principis de les quals recauen en la primacia de les persones, en un objectiu social i o mediambiental per sobre dels beneficis, en la reinversió de la majoria de beneficis i excedents per dur a terme activitats per l'interès dels seus membres/usuaris (interès col·lectiu) o de la societat en conjunt (interès general), així com en una governança democràtica i participativa.	Tercer sector, agregació d'entitats

Taula 3. Definicions d'economia social i solidària
Elaboració pròpia

Per exemple, el Pla d'acció de l'economia social de la Unió Europea (2021) defineix com a economia social totes aquelles entitats que comparteixin els principis i característiques següents: «La primacia de les persones així com un objectiu social i o mediambiental per sobre dels beneficis, la reinversió de la majoria de beneficis i excedents dedicada a dur a ter-

me activitats per l'interès dels seus membres/usuaris («interès col·lectiu») o de la societat en conjunt («interès general»), així com una governança democràtica i participativa». L'economia social inclou una sèrie d'entitats amb models organitzacionals i negocis diferents (Comissió Europea, 2021). Aquestes organitzacions operen en un ampli ventall de sector

30 Article 4 de la Llei 4/2011 d'Economia Social.

econòmics: agricultura, pesca, construcció, reutilització i reparacions, finances i assegurances, gestió de residus, al detall i a l'engròs, o en activitats tècniques, professionals, científiques o de la salut i de l'educació, entre d'altres (Comissió Europea, 2021). Però l'ESS no es pot reduir al resultat de l'agregació de l'activitat d'entitats o empreses socials. Si bé l'empresa social és clau per al desenvolupament de l'economia social, aquest no és l'únic agent dinamitzador d'aquest fenomen. En una ESS també es donen dinàmiques amb potencial transformador en vincular-se pràctiques socials a l'esfera econòmica, política i social (Jessop *et al.*, 2013). Per exemple, el paper de les entitats públiques per catalitzar l'economia i la innovació social cobra un pes importantíssim amb l'establiment de polítiques i marcs reguladors per donar forma als objectius i les pràctiques iniciades per aquestes organitzacions (Defourny i Nyssens, 2008 i 2013). Aquest enfocament molt més ampli, propi de la definició d'una economia alternativa a l'economia capitalista, es plasma en les definicions de Coraggio (2011), Dash (2014), Miller (2010), Vinocur *et al.* (2018), la XES (2014), la Diputació de Barcelona (2014) i l'Ajuntament de Barcelona (2018). En aquest sentit, la definició de Coraggio és holística perquè inclou altres conceptes, com per exemple l'economia circular, un sistema de processos de producció innovador alternatiu amb un poder catalitzador vers la sostenibilitat global (Herrero *et al.*, 2020), i a més perquè incorpora la dimensió temporal que dona continuïtat i dinamisme al fenomen. Per tant, aquesta és la definició d'ESS que s'utilitzarà en el context del CREIS: «El sistema de processos de producció, distribució i circulació que, mitjançant principis, institucions i pràctiques, en cada moment històric organitzen les comunitats i societats per obtenir les bases materials de resolució de necessitats i desitjos legítims de tots els seus membres, actuals i de generacions futures, de manera que permeten la reproducció i el desenvolupament de la vida sostenint els equilibris psíquics i interpersonalment entre comunitats i amb la natura».

En conclusió, l'ESS té com a darrer objectiu la reorganització de l'economia en contextos espai-temporals específics orientats a generar valor social i sostenibilitat com a alternativa a la lògica capitalista (Jessop i Moulaert, 2013), on els interessos comuns presents i futurs s'anteposen als interessos individuals i on les persones ocupen un espai central indiscutible per sobre de tot.

■ 3.4. Marc conceptual: emprenedoria, innovació i economia social

Hi ha dues consideracions clau que s'han tingut en compte en el disseny d'aquest marc conceptual: la primera té a veure amb el dinamisme dels fenòmens analitzats, que implica l'establiment d'un procés iteratiu per entendre'n l'origen i el desenvolupament en diferents contextos. El segon es refereix als aspectes contextuals que configuren l'ESS en un espai i un moment determinats. En aquest capítol es presenta el marc conceptual relatiu a aquests fenòmens en general en un context local, considerant també les característiques econòmiques, històriques, sociopolítiques i institucionals (entenent l'entorn institucional com les regles de joc que orienten i modelen l'emprenedoria, la innovació i l'economia social i que es distingeixen entre institucions formals —reglaments, normatives per escrit, etc.— i les institucions informals —actituds, tradicions, valors culturals, etc.) (Urbano *et al.*, 2019)— corresponents a cada territori i que s'articulen entre els diferents agents implicats.

La figura 1 descriu l'ES, la IS i l'ESS, així com les seves interrelacions i el resultat d'aquestes. Fent una ullada a l'ES podem observar que la seva actuació se centra en tres dimensions —l'econòmica, la social i la de governança participativa—, que alhora es descomponen en nou indicadors. D'una banda, les empreses socials tenen l'objectiu de proveir béns o serveis al seus membres assumint el risc inherent de dur a terme les seves activitats

i contractant una part dels seus treballadors (Defourny, 2000). La dimensió social es basa en un enfocament clar i explícit a satisfer necessitats socials d'una comunitat o grup de persones específic, resultat d'una iniciativa col·lectiva de ciutadans i organitzacions de la societat civil on existeix una clara primacia de les persones i el treball per sobre del capital en la distribució de beneficis, que acostuma a ser limitada (Defourny, 2000). Les regles de governança componen la tercera dimensió d'aquestes organitzacions, centrada en un alt grau d'autonomia, decisions que es prenen de manera democràtica seguint el principi «un membre, un vot» i on els diferents grups d'interès participen i es troben representats d'una manera o d'una altra en els processos de decisions.

Aquestes dimensions i el pes de cadascuna donaran forma a organitzacions socials amb estructura, recursos, capacitats i competències propis.

Tal com ja s'ha assenyalat anteriorment (secció 3.2.), l'ES traspasa els límits de l'emprenedor individual per incloure-hi organitzacions noves (per exemple, empreses emergents socials innovadores) o existents, amb o sense afany de lucre, ciutadans, voluntaris, usuaris, col·lectius o altres ens públics i privats.

El context institucional (institucions formals i informals) i la interacció entre els seus actors en aquest àmbit també són un aspecte fonamental per al naixement i la proliferació de les ES. Per exemple, la participació dels ciutadans en organitzacions socials, sigui de manera activa o inactiva, afavoreix la creació d'aquestes empreses (Ferri i Urbano, 2017). Altres factors, com ara la despesa pública, són estadísticament significatius per explicar aquest fenomen, però sembla que influeixen de manera negativa en l'activitat social emprenedora (Ferri i Urbano, 2017).

Per la seva banda, la IS té dues dimensions rellevants: la primera és la satisfacció de les necessitats humanes en sentit ampli. La segona, anomenada innovació organitzativa, té a veure amb les dinàmiques innovadores que es

poden donar com a resultat de la relació entre diferents actors (usuaris, treballadors, voluntaris...) en el procés emprenedor i l'empoderament d'aquests grups perquè ells mateixos puguin ser part de la solució (Defourny i Nyssens, 2013).

L'escola de pensament de la innovació social (IS) sosté que el centre d'atenció de les ES és la seva capacitat de desenvolupar solucions innovadores per abordar necessitats socials (Defourny i Nyssens, 2013). Aquesta escola també assenyalava la importància de la naturalesa sistemàtica de la innovació amb nous marcs (tecnologies, institucions i marcs legals i reguladors) (Defourny i Nyssens, 2013). Finalment, l'impacte social es dona amb l'escalabilitat d'aquestes innovacions

(Kramer, 2005; Martin i Osberg, 2007; Mulgan, 2010).

El nexa natural d'ES i IS en aquest marc teòric proposat és la identificació d'una oportunitat per donar solució a una necessitat social (Phillips *et al.*, 2015). D'altra banda, a la figura 1 es pot observar que l'ES i les empreses emergents socials innovadores cohabituen als ecosistemes d'innovació social, entorns conformats per comunitats d'agents i institucions que aborden reptes socials i alhora donen forma a l'economia i innovació social, resultat de l'aprenentatge interactiu i col·lectiu (Bouchard, 2012; Edwards-Schachter *et al.*, 2012; Lettice i Parekh, 2010).

3.4.1. Valor social

Per tant, podríem considerar l'ES i la IS com a *inputs* per a la transformació social o capital social a les ESS on actuen. Tanmateix, aquesta seria una visió reduccionista, atès que obviaria les dinàmiques que es generen amb la interacció d'aquests dos fenòmens amb els diferents agents de l'ESS i el seu context local específic. Per exemple, les influències de diferents dinàmiques de l'ES i la IS a les institucions formals i informals de l'ESS també generen transformació social, com ara l'establiment de nous models organitzatius o de cocreació en el cas de la

IS o la creació de normatives i regulacions, resultat de les demandes de les ES. A més, tant les institucions formals com les informals també tenen força influència en les ES i la IS en exercir pressió o marcar les regles del joc per donar forma als objectius i les estructures d'aquests dos fenòmens, per exemple, amb marcs legals o normatives encaminats a assolir objectius de la seva agenda política, amb el risc de desvirtuar les dinàmiques d'IS (Defourny i Nyssens, 2013).

En conclusió, l'ES i la IS són catalitzadors de valor o d'impacte social: les ES aborden necessitats socials creant valor social mitjançant IS i, en conseqüència, estimulant la transformació social (Dees, 1998; Thompson *et al.*, 2000; Guclu *et al.*, 2002; Peredo i McLean, 2006; Nicholls, 2008; Weerawardena i Mort, 2006; Urbano *et al.*, 2010).

3.4.2. Capital social

El capital social forma part de les relacions socials entre els agents de l'ESS (Loury, 1977; Bourdieu, 1985; Coleman, 1988; DeFilippis, 2001) en un context espai temporal determinat. Per tant, el capital social es compon d'elements econòmics i no econòmics —interaccions socials i relacions de poder (Moulaert i Nussbaumer, 2005). Les diferents dimensions de l'ESS (econòmiques, legals, sociopolítiques, culturals i mediambientals) en delimiten el context i alhora influencien les accions col·lectives dels seus actors, així com la seva capacitat per satisfer les necessitats socials d'aquestes economies.

La literatura també suggereix que hi ha una relació estreta entre la promoció i el reforçament del capital social i el desenvolupa-

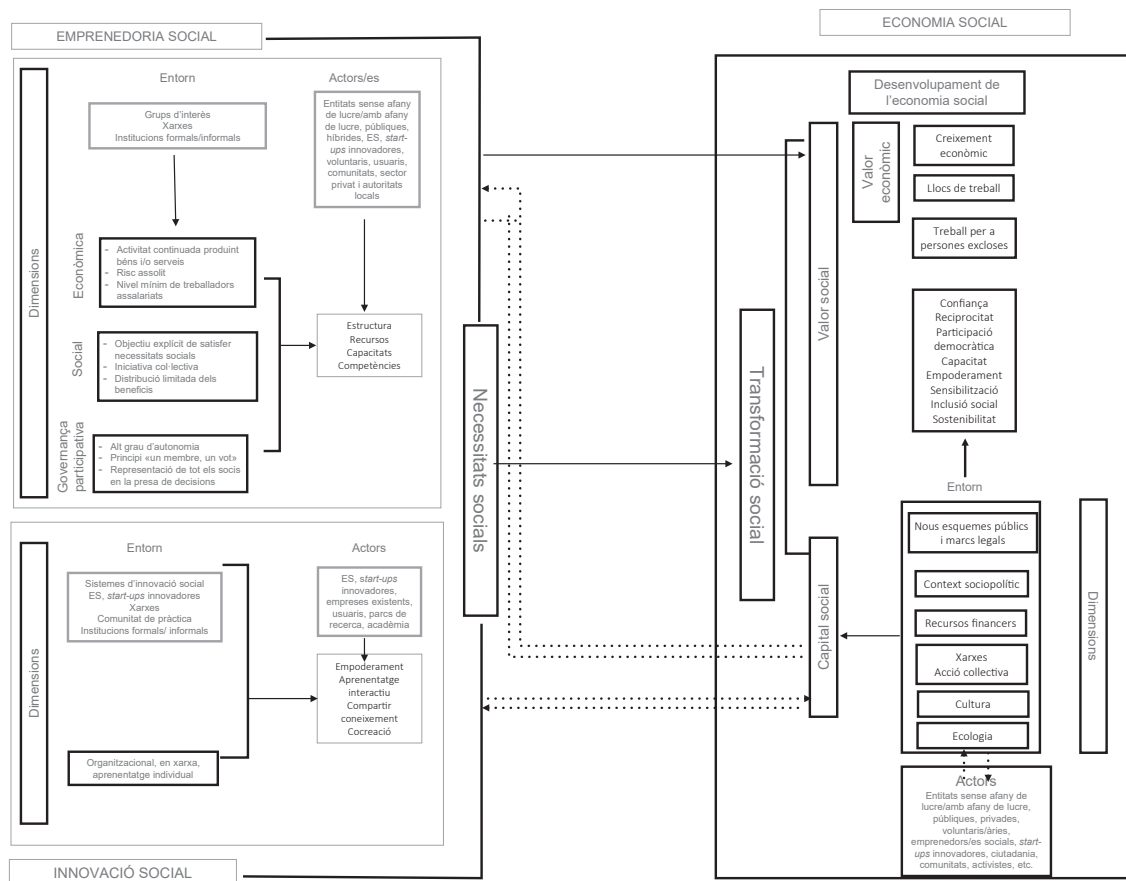

Figura 1. Marc conceptual de l'emprenedoria, innovació i economia social. Elaboració pròpia.

ment d'una economia social en un territori específic (Evans i Syrett, 2007). En aquest sentit, els ens públics proporcionen infraestructura i algunes eines per potenciar i enfortir el capital social en els seus contextos locals. D'altra banda, els actors de l'ESS es mobilitzen per canviar l'*status quo* de determinades dinàmiques (desigualtats, exclusió social, manca de sensibilització, etc.) exercint pressió cap a les forces institucionals formals i informals (de baix a dalt). Finalment, el treball en comú de tots aquests agents en una mateixa direcció (objectius socials consensuats) propicia la generació eficient de capital social en aquestes ESS.

Les ES són també reconegudes com a generadores de capital social en crear vincles de compromís i confiança amb els seus actors voluntaris i socis, crear serveis que depenen d'aquestes relacions estretes amb els grups d'interès en un context cultural local o assolir objectius socioeconòmics, entre d'altres (Evans i Syrett, 2007).

De la mateixa manera, tal com apunten Moulaert i Nussbaumer (2005), la IS en la seva dimensió institucional proporciona els elements bàsics de la dinàmica de comunitats, empoderament i organització de l'economia social local en incloure i vehicular l'emancipació cultural, la comunicació interpersonal i intergrup, la revelació de preferències i els mecanismes de presa de decisions, així com el desenvolupament de sistemes i la coordinació.

■ 3.5. Indicadors d'emprenedoria, innovació i economia social³¹

3.5.1. Indicadors d'emprenedoria social (ES) i innovació social (IS)

Mesurar el fenomen de l'ES és complicat bàsicament per dues raons principals: la manca d'escalas de mesura (Lortie *et al.*, 2021) i l'as-

pecte híbrid i dual associat a la naturalesa de les ES (Austin *et al.*, 2006). Així doncs, la identificació d'una organització com a social i la mesura dels seus resultats esdevenen un repte que ara per ara encara s'ha de superar.

Fent una primera ullada, alguns dels indicadors d'ES que s'han identificat al territori català es troben al treball elaborat per Acció «L'anàlisi de l'ecosistema *startup* a Catalunya» (2021). Específicament, s'analitzen dos indicadors que tenen a veure amb la implementació de models de valor compartit i models de sostenibilitat. Actualment, el grup de treball del visor està analitzant les dades obtingudes per Acció per elaborar aquests indicadors i valorar-ne la bondat o possibilitat d'incorporació al visor digital.

En el context dels indicadors d'IS trobem l'Agenda d'Innovació Social 2019-2021, publicada el 2019 per la Plataforma Coneixement Territori i Innovació (CTI), l'ambició de la qual és establir «un espai de confluència dels diversos actors involucrats en la innovació social a Catalunya». El document té un enfocament vers la relació entre innovació i cohesió social. Cal destacar que, tot i reconèixer la necessitat de «partir d'un coneixement detallat i alhora panoràmic de la realitat social», amb dades concretes per arribar al coneixement d'aquest fenomen, i incloure una secció d'objectius, accions i indicadors, la publicació no ofereix cap indicador per mesurar la IS. L'Agenda assenyala, però, la importància d'establir les bases de dades socials i proposar iniciatives com SocialDATA per «dur a terme recerques socials que permetin disposar d'informació, avui inexistente, que afavoreixi que els diferents actors universitaris, organismes institucionals i comunitaris la transformin primerament en coneixement i, posteriorment, en capacitat innovadora». En l'àmbit local, l'Ajuntament de Barcelona treballa actualment en un projecte, el Big Data Social, fent ús de *big data* per proporcionar informació agregada de les bases de dades de gestió

³¹ Actualment, el grup de treball de la Comissió Mixta de la Càtedra que desenvolupa el visor digital integrat d'indicadors d'emprenedoria, innovació i economia social a Catalunya també està elaborant la metodologia que s'utilitzarà per presentar els diferents indicadors d'àmbit local. En aquest sentit, es preveu que el visor s'actualitzi de forma regular i sistemàtica.

social per adequar les intervencions a la realitat i als reptes socials existents, elaborar una metodologia per definir la informació social agrupada i garantir l'accés a aquestes dades a diferents nivells o geolocalitzar-les, entre d'altres.

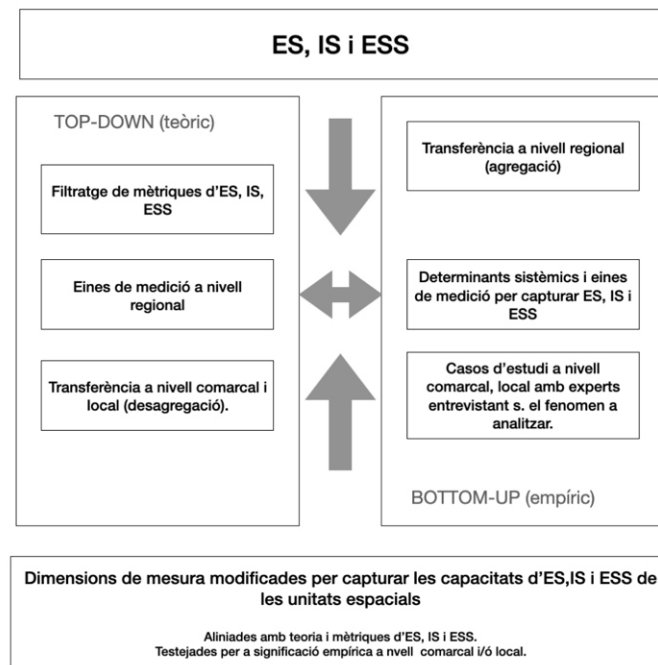
3.5.2. Indicadors d'economia social (ESS)

Quant a l'ESS, són pioneres al territori català les eines desenvolupades per l'Observatori del Vallès Occidental plasmades en l'informe «L'economia social al Vallès Occidental, 2015» o el «Balanç social», també anomenat «Auditoria social», desenvolupat per la Xarxa d'Economia Solidària (XES) el 2008, que permeten identificar i conèixer més en profunditat els actors de l'ESS (Diputació de Barcelona, 2014) amb un total de 37 indicadors específics. També s'han implementat altres eines per identificar iniciatives i diagnosticar l'ESS en una geografia específica, com el mapa col·laboratiu de

l'ESS a Catalunya Pam a Pam, amb quinze criteris de consum responsable i economia solidària, el baròmetre cooperatiu i valorsocial.coop, desenvolupades per la Federació de Cooperatives de Treball de Catalunya (FCTC), centrat en les necessitats i l'activitat de les cooperatives de treball afiliades, o en les tasques d'observació, recerca, diagnòsi i seguiment territorial en ESS iniciades per la Xarxa d'Ateneus Cooperatius, adscrita al Departament d'Empresa i Treball de la Generalitat de Catalunya (Diputació de Barcelona, 2014).

L'estat de desenvolupament i la complexitat i interrelació entre ES, IS i ESS esmentades anteriorment requereixen la combinació de mesures quantitatives i qualitatives per entendre aquests fenòmens de manera profunda (Kelle, 2008). La figura 2 descriu el procés d'identificació i selecció de mètriques per capturar les «capacitats» d'ES, IS i ESS en un espai geogràfic determinat.

A escala local i en el context del territori català, la *Guia per mesurar l'economia social i*

Adaptada de Bund et al. 2015

Figura 2. Enfocament metodològic per mesurar l'emprenedoria social, la innovació social i l'economia social.

solidària dels ens locals (2015), publicació impulsada per la Xarxa d'Observatoris del Desenvolupament Econòmic Local (XODEL) i coordinada per l'Oficina Tècnica d'Estratègies per al Desenvolupament Econòmic (OTEDE) de l'Àrea de Desenvolupament Local de la Diputació de Barcelona, presenta una convenció metodològica des de la perspectiva dels ens locals per analitzar i mesurar l'ESS. Aquest document defineix clarament el límits de l'ESS i proposa una metodologia per mesurar-la partint d'una aproximació formal ajustada a la qual s'afegeixen les iniciatives sociocomunitàries i se n'exclouen les fundacions i associacions que no tenen una activitat econòmica o no actuen als sectors d'activitat propis del tercer sector social, agroecològic, cultural i de finances ètiques o relacionats amb les esmentades iniciatives sociocomunitàries. Aquesta aproximació estableix el perímetre de l'ESS en funció de la forma jurídica i organitzativa de les entitats que la componen.³² Per tant, de cara a la identificació i elaboració d'indicadors, una de les definicions d'ESS que es podria utilitzar és la següent: «S'anomena economia social el conjunt d'activitats econòmiques i empresarials que en l'àmbit privat porten a terme aquelles entitats que, d'acord amb els principis recollits a l'article 4,³³ persegueixen o bé l'interès col·lectiu dels seus integrants, o bé l'interès general econòmic o social, o tots dos alhora, incloent-hi les iniciatives sociocomunitàries (grups de consum agroecològic, mercats d'intercanvi, bancs de

temps, horts urbans i comunitaris, i també la gestió ciutadana i comunitària d'equipaments públics) i excloent-ne aquelles associacions o fundacions que no actuen en els sectors d'activitat propis del tercer sector social, agroecològic, cultural, de finances ètiques o sociocomunitàries». (Diputació de Barcelona, 2014). Alhora, altres definicions d'ESS que cal tenir en compte pel que fa a la construcció d'indicadors podrien ser les següents: *a*) la que inclou la Xarxa d'Economia Social de Catalunya a l'article 2 de la Proposta de llei d'economia social i solidària (XES, 2014), *b*) les consideracions incloses a les bases de la futura llei d'economia social i solidària (AESCAT, 2020) quan es defineix el concepte.

L'annex 1 presenta una sèrie d'indicadors inicials d'ES, IS i ESS a escala local dins del context de Catalunya. D'altra banda, també s'hi han inclòs altres indicadors actualment encara no disponibles en l'àmbit municipal, acompanyats de les fonts d'on es podria obtenir la informació al respecte de cara al futur.³⁴ Alhora, a l'annex 2 es troben els indicadors inicials proposats.³⁵ Tots aquests indicadors són essencials per conèixer quin és l'estat de l'art de l'emprenedoria, la innovació i l'economia social al territori català, tenint en compte tant el seu teixit i localització, l'activitat i l'evolució, els factors clau per identificar els actors i reptes socials, així com l'avaluació de l'impacte de les intervencions públiques i la posada en marxa d'iniciatives més eficients en funció dels resultats obtinguts.

32 Aquesta perspectiva, adoptada pel grup de treball de la Comissió Mixta de la Càtedra que desenvolupa el visor digital integrat d'indicadors d'emprenedoria, innovació i economia social, tot i que podria semblar oposada a la visió d'ESS desenvolupada a les seccions anteriors del capítol, obeeix al fet que, si bé la definició d'ESS i el seu abast poden gaudir d'una visió holística conceptual, a l'hora d'observar aquest fenomen avui dia no disposem de mitjans suficients ni dades «objectives» per poder mesurar l'ESS més enllà de la seva aproximació social ajustada.

33 Article 4 de la Llei 4/2011 d'economia social.

34 Entre d'altres, els indicadors d'emprenedoria social corresponents a les empreses emergents socials es troben encara en procés de desenvolupament.

35 Indicadors proposats pel grup de treball de la Comissió Mixta de la Càtedra que desenvolupa, amb col·laboració del CREIS, el visor digital integrat d'indicadors d'emprenedoria, innovació i economia social.

4. Conclusions

Si bé l'objectiu de plantejar un marc conceptual d'emprenedoria, innovació i economia social és en principi molt ambiciós, aquest capítol presenta un primer esforç per començar a perfilar les fronteres, en general molt difoses, de la temàtica considerada. Alhora, s'assenyalen les dinàmiques on aquests fenòmens tan complexos convergeixen i s'alimenten entre si, entre les quals destaquen la interacció dels agents implicats i la marcada influència dels contextos (econòmic, social, polític, cultural, geogràfic, etc.) en els diferents nivells (micro, meso i macro) on infonen valor social. Tal com s'ha comentat a la introducció d'aquest capítol, pot haver-hi una gran varietat i diversitat de marcs conceptuals, depenent de les diferents aproximacions teòriques considerades, tot i que el marc conceptual presentat es basa en una revisió sistemàtica de la literatura sobre els temes analitzats i en l'enfocament de la teoria institucional com a principal referent teòric.

Quant als indicadors proposats per descriure el teixit de l'ES, l'IS i l'ESS, la seva evolució i el nivell d'impacte social, s'és conscient de la dificultat de trobar l'equilibri entre el que es vol mesurar i el que es pot mesurar amb les fonts d'informació que es tenen a l'abast en l'actualitat. Per això, tot i que aquest document considera una gran multitud d'indicadors, se suggereix fer-ne una implementació progressiva, en la mesura que es vagi disposant de noves fonts d'informació, d'una forma dinàmica i constructiva. En aquest sentit, seran necessàries futures actualitzacions d'aquest document per mantenir-ne la vigència i legitimitat, així com per anar cobrint possibles limitacions.

Referències

- AESCAT. 2021. Jornada. *Reactivació i transformació d'una economia per la vida*.
- ACCIÓ. GENERALITAT DE CATALUNYA. 2018. *L'ecosistema de les empreses socials a Catalunya*. RaiSE (PGIO2238).
- 2022. *Barcelona & Catalonia Startup Hub. Anàlisi 2021*. Recuperat el 25 d'abril de 2022 de: <<https://www.accio.gencat.cat/web/.content/bancconeixement/documents/informes/2022/informe-analisi-directori-startups-2021.pdf>>
- 2023. *Barcelona & Catalonia Startup Hub. Anàlisi 2022*. Recuperat el 28 de juny de 2023 de: <[https://www.accio.gencat.cat/ca/serveis/banc coneixement/cercador/BancConeixement/eic-analisi-del-barcelona-i-catalonia-startup-hub-2022](https://www.accio.gencat.cat/ca/serveis/banc%20coneixement/cercador/BancConeixement/eic-analisi-del-barcelona-i-catalonia-startup-hub-2022)>
- AJUNTAMENT DE BARCELONA. 2022. Recuperat el 4 de juny de 2022: <<https://ajuntament.barcelona.cat/estrategiaifinances/ca/354-emprenedoria-social>>
- 2018. *Economia social i solidària*. Recuperat el 6 de març de 2022 de: <<https://ajuntament.barcelona.cat/economia-social-solidaria/ca/impulsem-less-piess/que-es-leconomia-social-i-solidaria>>
- 2018. Pla d'Impuls de l'Economia Social i Solidària 2021-2023. Recuperat el 6 de març de 2022 de: <<https://ajuntament.barcelona.cat/economia-social-solidaria/ca/impulsem-less-piess/pla-dimpuls-de-leconomia-social-i-solidaria-2021-2023>>
- AJUNTAMENT DE MANLLEU 2017. *L'economia social i solidària de Manlleu i la seva àrea d'influència*. <<https://www.manlleu.cat/ope/files/doc59/informeessmanlleu2017.pdf>>

- AUSTIN, J.; STEVENSON, H.; WEI-SKILLERN, J. 2006. «Social and commercial entrepreneurship: same, different, or both?». *Entrepreneurship Theory and Practice*, 30, 1: 1-22.
- BOUCHARD, M. J. 2012. «Social innovation, an analytical grid for understanding the social economy: the example of the Québec housing sector». *Service Business*, 6, 1: 47-59.
- Bourdieu, Pierre. 1985. The Forms of Capital. In *Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education*, ed. John Richardson, pp. 241-58. New York: Greenwood.
- BRANCO, D. 2008. «The Third Sector and Sustainable Social Change: New Frontiers for Research». A: 8th ISTR International Conference and 2nd EMES-ISTR European Conference in partnership with Cinefogo, CID-Centre for International Development, Italy.
- BUND, E.; GERHARD, U.; HOELSCHER, M.; MILDENBERGER, G. 2015. «A methodological framework for measuring social innovation. *Historical Social Research*», 40, 3: 48-78. <<https://doi.org/10.12759/hsr.40.2015.3.48-78>>
- CATALONIA TRADE & INVESTMENT. 2023. Barcelona & Catalonia Startup Hub. <<http://startupshub.catalonia.com/list-of-startups>>
- CERTO, S. T.; MILLER, T. 2008. «Social entrepreneurship: Key issues and concepts». *Business Horizons*, 51, 4: 267-271.
- CHAVES, R.; MONZÓN, J. L. 2006. «Economía social y sector no lucrativo: actualidad científica y perspectivas». Red CIRIEC.
- Coleman, J. 1988. Social Capital in the Creation of Human Capital. *American Journal of Sociology* 94(supplement):S95-S120.
- CORAGGIO, J. L. 2011. *Economía social y solidaria. El trabajo antes que el capital*. Quito: Abya-Yala.
- DART, R. 2004. «The legitimacy of social Enterprise». *Nonprofit management and leadership*, 14, 4: 411-424.
- DASH, A. 2014. «Toward an epistemological foundation for social and solidarity economy». UNRISD Occasional Paper: Potential and Limits of Social and Solidarity Economy, No. 3. Ginebra: United Nations Research Institute for Social Development (UNRISD).
- DEAN, T. J.; MCMULLEN, J. S. 2007. «Toward a Theory of Sustainable Entrepreneurship: Reducing Environmental Degradation through Entrepreneurial Action». *Journal of Business Venturing* 22, 1: 50-76.
- DEES, J. G. 1998. *The meaning of social entrepreneurship*. Durham, NC: Centre for Advancement of Social Entrepreneurship (CASE), Fuqua School of Business, Duke University.
- DEFILIPPIS, J. 2001. «The myth of social capital in community development». *Housing Policy Debate*, 12, 4: 781-806.
- DEFOURNY, J. 2000. «From third sector to social Enterprise». A: C. Borzaga i J. Defourny, eds. *The emergence of social enterprise*. Londres: Routledge. P. 1-28.
- DEFOURNY, J.; NYSSSENS, M. 2008. «Social enterprise in Europe: recent trends and developments». *Social Enterprise Journal*, 4, 3: 202-228.
- 2013. «Social innovation, social economy and social enterprise: what can the European debate tell us?». A: F. Moulaert, *et al.*, eds. *The international handbook on social innovation*. Elgar. P. 40-53.
- EDWARDS-SCHACHTER, M. E.; MATTI, C. E.; ALCÁNTARA, E. 2012. «Fostering quality of life through social innovation: A living lab methodology study case». *Review of Policy Research*, 29, 6: 672-692.
- EUROPEAN COMMISSION. 2021. *Building an economy that works for people: an action plan for the social economy*. Luxemburg: Publications Office of the European Union. <<https://doi.org/10.2767/12083>>
- EVANS, M.; SYRETT, S. 2007. «Generating social capital? The social economy and local economic development». *European Urban and Regional Studies*, 14, 1: 55-74.

- FERNÀNDEZ, A.; MIRÓ, I. 2016. *L'economia social i solidària a Barcelona*. Barcelona: Comissionat d'Economia Cooperativa, Social i Solidària – Ajuntament de Barcelona.
- FUENTES, S.; VALENZUELA-GARCIA, H. 2019. «A Crossroads for Social Entrepreneurship: Profits versus Ethics». *Open Journal of Business and Management*, 7: 848-860. <<https://doi.org/10.4236/ojbm.2019.72058>>
- GARCÍA Jané, J. (ed.). 2014. *Guia d'economia social i solidària per a l'Administració local*. Barcelona: Diputació de Barcelona. <https://ajuntament.barcelona.cat/tempsicures/sites/default/files/guia_economia_social.pdf>
- GENERALITAT DE CATALUNYA. 2020. *Bases de la llei d'economia social i solidària. Impuls d'un marc normatiu que reconegui l'economia social i solidària i la seva voluntat per transformar l'economia*. Departament de Treball, Afers Socials i Famílies – Economia Social Catalunya. <https://economiasocialcatalunya.cat/wp-content/uploads/2020/12/BasesLLeiESS_VDef__1.pdf>
- GUCLU, A.; DEES, J. G.; ANDERSON, B. B. 2002. «The process of social entrepreneurship: Creating opportunities worthy of serious pursuit». *Center for the Advancement of Social Entrepreneurship*, 1: 1-15.
- GUPTA, P.; CHAUHAN, S.; PAUL, J.; JAISWAL, M. P. 2020. «Social entrepreneurship research: A review and future research agenda». *Journal of Business Research*, 113: 209-229.
- HERRERO, L. M. J.; LAGÜELA, E. P.; CAPILLA, A. V.; DELGADO, A. V.; CERDÁ, E.; LARRUGA, F. J. S.; BENITO, B. DE. 2020. *Economía circular-espiral: transición hacia un metabolismo económico cerrado*. Ecobook.
- IDESCAT. 2021. «Indicadors de benestar i progrés social a Catalunya». Recuperat el 6 de març de 2022 de: <<http://www.idescat.cat/pub/?id=indbps&n=9429&lang=en>>
- «Indicadors dels objectius de desenvolupament sostenible de la UE per a Catalunya». Recuperat el 6 de març de 2022 de: <<https://www.idescat.cat/indicadors/?id=ods>>
- IFER, Eugènia. 2023. «El Consell de Ministres aprova l'avantprojecte de Llei Integral de l'Economia Social». *Xarxanet*. Recuperat el 28 de juny del 2023 de: <<https://xarxanet.org/economic/noticies/quins-son-els-principals-punts-de-la-lei-de-leconomia-social-i-solidaria>>
- JESSOP, B.; MOULAERT, F.; HULGÅRD, L.; HAMDOUCH, A. 2013. «Social innovation research: a new stage in innovation analysis». A: *The international handbook on social innovation: Collective action, social learning and transdisciplinary research*. Elgar. P. 110-130.
- KELLE, U. 2008. *Die Integration qualitativer und quantitativer Methoden in der empirischen Sozialforschung*. Wiesbaden: VS Verlag für Sozialwissenschaften.
- KRAMER, M. R. 2005. *Measuring innovation: Evaluation in the field of social entrepreneurship*. FSG – Skoll Foundation.
- LETTICE, F.; PAREKH, M. 2010. «The social innovation process: themes, challenges and implications for practice». *International Journal of Technology Management*, 51, 1: 139-158.
- LORTIE, J.; COX, K. C.; CASTRO, S.; CASTROGIOVANNI, G. J. 2021. «Measuring Social Entrepreneurship: Identifying and Assessing the Performance of Social Entrepreneurial Ventures». *Journal of Social Entrepreneurship*. DOI: 10.1080/19420676.2021.1972031
- Loury, G. 1977. A Dynamic Theory of Racial Income Differences. In *Women, Minorities, and Employment Discrimination*, ed. Phyllis Wallace and Annette LaMond, pp. 153-88. Lexington, MA: Heath
- MAASSEN, C.; ROVIRA, R.; URBANO, D. 2023. «A Process Model for Sustainable Entrepreneurship: Evidence from a Highly Entrepreneurial European Region». *Journal of Social Entrepreneurship*. DOI: 10.1080/19420676.2023.2221262
- McGUINN, Jennifer et al. 2020. *Social Sustainability. Concepts and Benchmarks*. OECD.
- MAIR, J.; MARTÍ, I. 2006. «Social entrepreneurship research: A source of explanation, prediction, and delight». *Journal of World Business*, 41, 1: 36-44.

- MARTIN, R.; OSBERG, S. 2007. «Social Entrepreneurship. The Case for Definition». *Stanford Social Innovation Review*, 5, 28.
- MILLER, E. 2010. «Solidarity economy: Key concepts and issues». A: E. Kawano *et al.* eds. *Solidarity economy I: Building alternatives for people and planet*. Amherst: Center for Popular Economics. P. 25-41.
- MOULAERT, F.; NUSSBAUMER, J. 2005. «Defining the social economy and its governance at the neighborhood level: A methodological reflection». *Urban Studies*, 42, 11: 2071-2088.
- MULGAN, G. 2006. «The process of social innovation». *Innovations*, 1, 2: 145-162.
- 2010. «Measuring social value». *Stanford Social Innovation Review*, 8, 3: 38-43.
- 2012. «Social innovation theories: Can theory catch up with practice?». A: *Challenge social innovation*. Berlín i Heidelberg: Springer. P. 19-42.
- MUÑOZ, P.; COHEN, B. 2018. «Sustainable Entrepreneurship Research: Taking Stock and Looking Ahead». *Business Strategy and the Environment*, 27, 3: 300-322.
- NECK, H.; BRUSH, C.; ALLEN, E. 2009. «The landscape of social entrepreneurship». *Business Horizons*, 52, 1: 13-19.
- NICHOLLS, A. (ed.). 2008. *Social entrepreneurship: New models of sustainable social change*. Oxford: OUP.
- NOVILLO MARTÍN, E. 2015. «La Economía Social y Solidaria: una economía para las personas». *Revistas Economistas*, 22: 50-56.
- OECD. 2020. «Regional Strategies for the Social Economy: Examples from France, Spain, Sweden and Poland». *OECD Local Economic and Employment Development (LEED) Papers*, 3. París: OECD Publishing <<https://doi.org/10.1787/76995b39-en>>
- PEREDO, A. M.; MCLEAN, M. 2006. «Social entrepreneurship: A critical review of the concept». *Journal of World Business*, 41, 1: 56-65.
- PÉREZ DE MENDIGUREN, J. C.; ENEKOITZ E.; GURIDI L. 2009. *Economía social, empresa social y economía solidaria: diferentes conceptos para un mismo debate*. Papeles de Economía Solidaria, 1.
- PHILLIPS, W.; LEE, H.; GHOBADIAN, A.; O'REGAN, N.; JAMES, P. 2015. «Social innovation and social entrepreneurship: A systematic review». *Group & Organization Management*, 40, 3: 428-461.
- PHILLS, J. A.; DEIGLMEIER, K.; MILLER, D. T. 2008. «Rediscovering social innovation». *Stanford Social Innovation Review*, 6, 4: 34-43.
- PLATAFORMA CTI. 2019. *Agenda d'innovació social a Catalunya 2019-2021*. Barcelona: ACUP. <<http://plataformacti.cat/wordpress/wp-content/uploads/2019/09/agenda-innovacio-2019-online-1.pdf>>
- SHANE, S.; VENKATARAMAN, S. 2000. «The promise of entrepreneurship as a field of research». *Academy of Management Review*, 25, 1: 217-226.
- THE YOUNG FOUNDATION. 2012. *Social Innovation Overview: A deliverable of the project: «The theoretical, empirical and policy foundations for building social innovation in Europe» (TEPSIE)*, European Commission – 7 the Framework Programme, Brussel-les: European Commission, DG Research.
- THOMPSON, J.; ALVY, G.; LEES, A., 2000. «Social entrepreneurship – a new look at the people and the potential». *Management Decision*, 38, 5: 328-338.
- URBANO, D.; APARICIO, S.; AUDRETSCH, D. 2019. «Twenty-five years of research on institutions, entrepreneurship, and economic growth: What has been learned?». *Small Business Economics*, 53, 1: 21-49.
- URBANO, D.; FERRI, E.; PERIS-ORTIZ, M.; APARICIO, S. 2017. «Social Entrepreneurship and Institutional Factors: A Literature Review». A: M. Peris-Ortiz *et al.* (eds.). *Social Entrepreneurship in Non-Profit and Profit Sectors: Theoretical and Empirical Perspectives*. Springer. P. 9-29.

- URBANO, D.; TOLEDANO, N.; SORIANO, D. R. 2010. «Analyzing social entrepreneurship from an institutional perspective: Evidence from Spain». *Journal of Social Entrepreneurship*, 1, 1: 54-69.
- VINOCUR, R.; MARTÍN, E. N.; SABÍN, F. 2018. «Prácticas y herramientas para impulsar la economía social y solidaria. Una reflexión compartida». *Dossieres EsF*, 31: 4-7.
- WEERAWARDENA, J.; MORT, G. S. 2006. «Investigating social entrepreneurship: A multidimensional model». *Journal of World Business*, 41, 1: 21-35.
- XARXA D'ECONOMIA SOCIAL DE CATALUNYA. 2014. Llei d'Economia Social i Solidària de Catalunya. Proposta desenvolupada per la Comissió de Llei d'ESS de la XES. Aprovada per la Permanent de la XES. <https://xes.cat/wp-content/uploads/2018/08/Proposta_llei_ESS_XES.pdf>
- ZAHRA, S. A.; GEDAJLOVIC, E.; NEUBAUM, D. O.; SHULMAN, J. M. 2009. «A typology of social entrepreneurs: Motives, search processes and ethical challenges». *Journal of Business Venturing*, 24, 5: 519-532.
- ZIEGLER, R. 2010. «Innovations in doing and being: Capability innovations at the intersection of Schumpeterian political economy and human development». *Journal of Social Entrepreneurship*, 1, 2: 255-272.

Annexos

Annex 1. Indicadors inicials d'ES, IS i ESS a escala local dins del context de Catalunya³⁶

Indicadors d'emprenedoria social (ES)

EVOLUCIÓ

Emprenedoria social (ES)	Mesura	Descripció	Àmbit geogràfic	Font
Cooperatives	Variació	Nombre de cooperatives creades en els 5 anys anteriors a la data de selecció.	Municipal	Registre General de Cooperatives de la Generalitat de Catalunya
Societats laborals	Variació	Nombre de societats laborals creades en els 5 anys anteriors a la data de selecció.	Municipal.	Dades obertes
Mutualitats de previsió social	Variació	Nombre de mutualitats de previsió social creades en els 5 anys anteriors a la data de selecció.	Municipal	Registre de mutualitats de previsió social
Centres especials de treball	Variació	Nombre de centres especials de treball creats en els 5 anys anteriors a la data de selecció.	Municipal	Registre de centres especials de treball (CET)
Empreses d'inserció	Variació	Nombre d'Empreses d'inserció creades en els 5 anys anteriors a la data de selecció.	Municipal	Registre d'empreses d'inserció
Confraries de pescadors	Variació	Nombre de confraries de pescadors creades en els 5 anys anteriors a la data de selecció.	Municipal	Registre
Societats agràries de transformació	Variació	Nombre de societats agràries de transformació creades en els 5 anys anteriors a la data de selecció.	Municipal	Registre de societats agràries de transformació
Fundacions	Variació	Nombre de fundacions amb activitat econòmica i relacionades amb el tercer sector social, l'agroecologia, la cultura i les finances ètiques, creades en els 5 anys anteriors a la data de selecció.	Municipal	Registre
Associacions	Variació	Nombre d'associacions amb activitat econòmica i relacionades amb el tercer sector social, l'agroecologia, la cultura, les finances ètiques i les sociocomunitats, creades en els 5 anys anteriors a la data de selecció.	Municipal	ND
Empreses socials (agregat)	Volum	Nombre d'organitzacions inscrites al registre d'ESS.	Municipal	ND (futur registre d'ESS)
Empreses emergents socials	Volum	Nombre d'empreses emergents socials	Municipal	Pendent

³⁶ Aquests indicadors han estat desenvolupats pel grup de treball de la Comissió Mixta de la Càtedra que treballa en el visor integrat, en col·laboració amb el Centre de Recerca en Emprenedoria i Innovació Social (CREIS) de la UAB.

Indicadors d'innovació social (IS)

ACTIVITAT

Innovació social (IS)	Mesura	Descripció	Àmbit geogràfic	Font
Sol·licitud de Patents	Volum	Sol·licituds de patents a l'Oficina Europea de Patents.	Municipal	ND (Idescat, EUIPO)
Patents socials	Volum	Nombre de patents catalanes publicades a l'Oficina Europea de Patents destinades a satisfer necessitats socials.	Municipal	ND (Idescat, EUIPO)
Despesa en innovació per l'ESS	% PIB	Despesa en innovació de les organitzacions que componen el tercer sector.	Municipal	ND (Idescat)
Despesa interna bruta en R + D	% PIB	Despesa interna bruta en R + D del sector empresarial, públic, ensenyament superior i sector privat sense afany de lucre.	Municipal	ND (Idescat, INE)
Projectes territorials innovadors Diputació de Barcelona (5 darrers anys)		ND	Municipal	Interna
Premis Eines	Volum	Volum de projectes amb iniciatives de transformació social presentats al concurs desglossats per sector, ODS, nombre de treballadors, etc.	Municipal	Interna

Indicadors d'economia social i solidària (ESS)

TEIXIT/COMPOSICIÓ ECONOMIA SOCIAL

Economia social i solidària (ESS)	Mesura	Descripció	Àmbit geogràfic	Font
Taula d'entitats del tercer sector social de Catalunya	Volum	Nombre, natura i localització de les entitats socials catalanes associades a la taula.	Municipal	https://www.tercersector.cat/mapa
Cooperatives	Volum	Nombre de cooperatives actives en la data de selecció desglossades per classe, any de creació, socis inicials, per CCAE.	Municipal	Registre General de Cooperatives de la Generalitat de Catalunya
Societats laborals	Volum	Nombre de societats laborals en actiu en la data de selecció desglossades per any de creació, nombre de socis i sector d'activitat.	Municipal	Dades obertes
Mutualitats de previsió social	Volum	Nombre de mutualitats de previsió social actives en la data de selecció desglossades per prestacions principals i nombre d'assegurats.	Municipal	Registre de mutualitats de previsió social
Entitats de finances ètiques		Nombre d'entitats de finances ètiques actives en la data de selecció.	Municipal	Interna
Centres especials de treball	Volum	Nombre de centres especial de treball actius en la data de selecció.	Municipal	Registre de centres especials de treball (CET)

Economia social i solidària (ESS)	Mesura	Descripció	Àmbit geogràfic	Font
Empreses d'inserció	Volum	Nombre d'empreses d'inserció actives en la data de selecció.	Municipal	Registre d'empreses d'inserció
Confraries de pescadors	Volum	Nombre de confraries de pescadors actives en la data de selecció.	Municipal	Interna
Societats agràries de transformació	Volum	Nombre de societats agràries de transformació actives en la data de selecció, desglossades per sector d'activitat.	Municipal	Interna
Associacions	Volum	Nombre d'associacions amb una activitat econòmica i relacionades amb el tercer sector social, l'agroecologia, la cultura, les finances ètiques i les sociocomunitats actives en la data de selecció.	Municipal	ND
Voluntariat	Volum	Nombre de voluntaris actius i no actius en la data de selecció.	Municipal	ND

TEIXIT/COMPOSICIÓ DE L'ECONOMIA SOCIAL I SOLIDÀRIA

Economia social i solidària (ESS)	Mesura	Descripció	Àmbit geogràfic	Font
Balanç social	Volum	Nombre d'entitats auditades en la data de selecció.	Municipal	Interna
Monedes socials	Volum	Nombre de Monedes socials existents en la data de selecció.	Municipal	Interna
Iniciatives Pam a Pam	Volum	Nombre d'iniciatives de Pam a Pam desglossades per sector, economies sociocomunitàries i agroecologia en la data de selecció.	Municipal	https://pamapam.org/ca/economies-comunitaries/
Custòdia del territori	ND	ND	Municipal	https://t.co/17QpAi7jiX
Bancs de terres	ND	ND	Municipal	Registre de bancs de terres
Bancs de temps	ND	ND	Municipal	Mapa de bancs de temps
Bancs d'energia	ND	ND	Municipal	Interna
Ingressos/contribució al PIB de les ES	Volum		Municipal	ND (Idescat)
Despesa Pública	% PIB	Pagaments en efectiu per activitats operatives del govern en el subministrament de béns i serveis. Això inclou la compensació dels empleats (com ara els salaris i les remuneracions), els interessos i les subvencions, els ajuts socials, els beneficis i altres despeses com el lloguer i el dividend.	Municipal	ND (Idescat)

POLÍTIQUES PÚBLIQUES

	Mesura	Descripció	Àmbit geogràfic	Font
Municipis XMESS	Volum	ND	Municipal	Interna
Xarxa d'Ateneus Cooperatius	Volum	ND	Municipal	Interna

IMPACTE SOCIAL

	Mesura	Descripció	Àmbit geogràfic	Font
Generació d'ocupació en entitats d'ESS	Volum	Nombre de persones contractades, sòcies treballadores o sòcies de treball anualment, al llarg de la data d'estudi en entitats participants. Agregable per formes jurídiques, sectors d'activitat, entitats representatives i unitat territorial.	Municipal	ND (Idescat)
Percentatge d'organitzacions amb millores laborals generals per sobre dels convenis	Volum (%)	Càlcul: obtenir la ràtio entre les organitzacions que assegurin complir aquest criteri i el total d'organitzacions. Disgregat en funció de gènere i franges d'edat.	Municipal	AESCAT/DIBA?
Nombre de treballadors amb origen ètnic	Volum		Municipal	ND (Idescat)
Nombre de treballadors amb risc d'exclusió social	Volum		Municipal	ND (Idescat)
Nombre de treballadors amb capacitats diverses	Volum		TM/Com./ Cat.	ND (Idescat)
Ingressos/contribució al PIB de les ES	Volum		Cat.	ND (Idescat)

Annex 2. Indicadors inicials proposats³⁷

EMPRENEDORIA SOCIAL

Cooperatives

Cooperatives per classe

Cooperatives per any de creació

Cooperatives socis inicials

³⁷ Aquests indicadors han estat desenvolupats pel grup de treball de la Comissió Mixta de la Càtedra que treballa en el visor integrat, en col·laboració amb el Centre de Recerca en Emprenedoria i Innovació Social (CREIS) de la UAB.

Cooperatives per CCAE

Emprenedoria cooperativa (cooperatives creades els últims cinc anys)

Societats laborals

Societats laborals per any de creació

Societats laborals per nombre de socis

Societats laborals per sector d'activitat

Centres especials de treball

Empreses d'inserció

EI per any de creació

EI per sector d'activitat

Mutualitats

Mutualitats per principals prestacions de previsió social que ofereixen

Mutualitats per nombre de persones assegurades que tenen

Entitats de finances ètiques

Societats agràries de transformació

Societats agràries de transformació per sector d'activitat (classificació pròpia)

Confraries de pescadors

Taula d'entitats del tercer sector social

Empreses emergents socials

INNOVACIÓ SOCIAL

Dades d'innovació i empenedoria social

POLÍTIQUES PÚBLIQUES

Municipis XMESS

Xarxa d'Ateneus Cooperatius

Projectes territorials innovadors. Diputació de Barcelona (5 darrers anys)

Premis Eines

ECONOMIA SOCIAL

Entitats. Balanç social

Iniciatives Pam a Pam

Iniciatives Pam a Pam per sector

Iniciatives Pam a Pam economies comunitàries

Iniciatives Pam a Pam agroecologia

Monedes socials

Custòdia del territori (superfície en custòdia)

Registre de bancs de terres

Bancs de temps

Bancs d'energia